

dovoljno značajnom da bude protutežom iznesenim zamjerkama: ova bibliografija sa svoja 602 sažetka članaka o usmenoj književnosti (služim se tim terminom jer mi se čini boljim od termina *narodna književnost*) — tako je informativna i bogata podacima i tako je, usprkos manama, korisna kao pomagalo istraživačima usmene književnosti da uloženi trud njezinih autora nije bio uzaludan — premda je, upravo zbog toga, šteta što nisu uspjeli izbjeći nedostacima.

Na kraju je potrebno reći da je osim autora navedenih na naslovnoj strani knjige u pripremanju ove bibliografije sudjelovalo još nekoliko stručnjaka. Prema navodima iz predgovora spominjem da je inicijator i organizator tog rada u sarajevskom Institutu za izučavanje jugoslovenskih književnosti bio pokojni akademik Salko Nazečić, da su ekscerpiranje građe obavili M. Rizvić, Lj. Tomić—Kovač, M. Bogavac, H. Krnjević, B. Corić i L. Šekara, te da je klasifikacija građe izvršena prema sugestijama prof. dra M. Pantića.

Maja Bošković-Stulli

HATIDŽA KRNJEVIĆ, ĐENANA BUTUROVIĆ, LJUBOMIR ZUKOVIĆ, BOSANSKOHERCEGOVAČKA KNJIŽEVNA HRESTOMATIJA, KNJIGA II. NARODNA KNJIŽEVNOST, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo 1972, 240 str.

Bosna i Hercegovina čine izvanredno značajno područje usmene književnosti — kao stjecište kulture istočne i zapadne; kao višestoljetna prilično zatvorena i tradicijski orijentirana sredina s osebnom kulturom pripovijetke i pjesme; kao istaknuto poprište hajdučkih borbi i iz njih ponikle deseteračke epske poezije a ujedno i posebne muslimanske tzv. krajinske epike; kao prostor gdje se prepleću usmene tradicije bosansko-hercegovačkih Muslimana, Srba i Hrvata; kao područje iz kojega su se mnoga usmena kazivanja, pretežnije zbog migracija pučanstva, prenosila u hrvatske, srpske i ostale naše krajeve izvan Bosne i Hercegovine, a i preuzimala se odatle.

Zbog svega bi toga jedan reprezentativan, pomno probran izbor usmenoknjiževnih tekstova iz Bosne i Hercegovine mogao biti dragocjen i kao fini literarni izbor i kao živim primjerima predočena slika karakterističnih obilježja bosansko-hercegovačke usmene književnosti — podjednako onih koja su specifična za svoju sredinu, kao i onih koja se podudaraju s tradicijama ostalih krajeva.

Knjiga o kojoj govorimo tek je djelomice iskoristila mogućnost da bude takav izbor. Prije svega — riječ je o hrestomatiji, o čitanci, a ne o antologiji. Po načinu kako je uređena, podijeljena u poglavlja, popraćena kratkim didaktičkim uvodnim člancima, vidi se da je knjiga pretežnije namijenjena nastavi. Time su joj nametnuti stanoviti okviri i granice, ali nije sužena sloboda da se pripremi reprezentativan izbor (odnosno sužena je ipak time što je opseg od 240 strana svakako premalen).

Uz uvodnu riječ i predgovor, knjiga je podijeljena u poglavlja koja obuhvaćaju lirske pjesme, romance i balade, epske pjesme, pripovijetke, te poslovice, zagonetke i pitalice; svakom poglavlju prethodi kratak uvod. Na kraju su bilješke s podacima o izvorima tekstova.

Kao mjerilo za uključivanje tekstova u zbirku uzeto je pouzdano uvjerenje urednikâ da je »posljednji kazivač bio porijeklom s ovoga terena, ili, ako nam njegovo ime nije bilo poznato, uzimali smo u obzir najveći broj okolnosti koji je govorio u prilog pretpostavci da je umotvorina završni oblik dobila u bosanskohercegovačkoj sredini« (str. 4).

Ispravno je mjerilo da se pripadnost određuje prema završnom obliku i posljednjim kazivačima a ne prema mutnim pretpostavkama o podrijetlu, ali bi još ispravnije bilo da su kao reprezentanti svoje sredine izabrani oni usmenoknjiževni tekstovi koji su se sve do časa zapisivanja kazivali u bosanskohercegovačkom ambijentu, uz eventualne iznimne primjere zapisane i izvan te sredine. Kriterij odabiranja prema kazivačevu podrijetlu ili prema subjektivnoj procjeni urednikovoj o sredini koja je dala završni oblik umotvorini otvara prostor proizvoljnostima — koje su se i očitovale u nekim primjerima u ovoj čitanci.

Poglavlje o lirskim pjesmama, romancama i baladama najkorektnije je u tom pogledu i, ujedno, ono predočuje karakterističnu sliku i pjesničku izražajnost bosanskohercegovačke lirske i lirsko-epske usmene poezije. Moglo bi se ipak raspravljati o nekim uključenim pjesmama. Kao primjer uzimam *Asan-aginicu* (odnosno prema Vukovoj naknadnoj redakciji teksta *Hasanaginicu*). Da je ta pjesma nastala u muslimanskoj sredini i da je njezin unutrašnji iskaz određen tom sredinom te da je opravdano njezino unošenje u ovu čitanku, pitanje je o kojemu ne bi trebalo sporiti, ali završni oblik te pjesme obilježila je i dalmatinska hrvatska sredina u kojoj je Fortis na nju naišao, pa su urednici bili dužni da na to upozore, kao što bi bili i ispravnije postupili da su objavili izvorni Fortisov a ne Vukov redigirani tekst ove pjesme. Izbor i raspored pjesama u poglavlju o kojemu govorimo nameće i neka otvorena pitanja o odnosu među lirskim pjesmama, baladama i romancama i mogao bi stvoriti stanovite nedoumice u čitalaca kojima je knjiga namijenjena — no na tom se problemu nećemo zadržavati.

Poglavlje s tekstovima epskih pjesama po mome mišljenju nije uspjelo. Urednici — očito u želji da predoče značajan doprinos kazivača iz Bosne i Hercegovine Vukovoj klasičnoj zbirci — unijeli su u svoj izbor od ukupno 22 epske pjesme čak 13 pjesama iz Vukove zbirke (osam Podrugovićevih, tri Višnjiceve i dvije pjesme nekog anonimnog trgovca). Nisu se obazirali na okolnost da su Vukovi kazivači, živeći izvan svoga rodnog bosanskohercegovačkoga kraja, u novoj sredini dijelom preuzimali nove pjesme a dijelom mijenjali one što su ih zapamtili iz zavičaja; zanemarili su i okolnost da je Vuk pjesme u svojoj zbirci stilski i jezično ujednačavao bez naročita obaziranja na kraj iz kojega potječu. Formalno shvaćen kriterij o podrijetlu kazivača iz Bosne i Hercegovine doveo je čak do toga da je u izbor uvršten i Višnjicev *Boj na Mišaru*, koji govori o prvom srpskom ustanku. Na taj je način propuštena prilika da se čitaocima adekvatno predoče najznačajnije epske pjesme iz prebogatih bosanskohercegovačkih objavljenih i rukopisnih zbirki, a donešene su većim dijelom one pjesme koje su, doduše, po vrijednosti antologijske i posredno su nedvojbeno povezane s bosanskohercegovačkom sredinom, ali su se od te sredine već udaljile, a uz to su i veoma dobro poznate iz mnogobrojnih drugih objavljenih izbora pjesama.

Izbor pripovijedaka, poslovice, zagonetki i pitalica pripremljen je prilično nebrižljivo. Uza svu raznolikost i mnogobrojnost zapisa bosanskohercegovačkih narodnih pripovijedaka ovaj se izbor, bez posebna opravdanja, do-

minantno orijentirao prema tekstovima iz Čajkanovićevih *Srpskih narodnih pripovedaka* i donio odatle čak šest tekstova, bezbojnih i stilski neautentičnih, uzetih iz zapisa J. Mutića i L. Grđića-Bjelokosića (ukupno ima u knjizi svega 13 tekstova pripovijedaka). Sporno je i unošenje u bosansko-hercegovačku zbirku Vukova *Međedovića*, što ga je Vuk zapisao po vlastitom sjećanju na pripovijedanje Tešana Podrugovića nakon mnogo godina. (O izmjenama koje su nastale u toj priči, objavljenoj već 1819. god. prema Vukovu usmenom kazivanju u njemačkom prijevodu, vidi: Miljan Mojašević, *Srpska narodna pripovetka u nemačkim prevodima*, Beograd 1950, str. 26—29.) Napokon, nije jasno zbog čega su iz ovog izbora u potpunosti izostale usmene predaje, koje bi mnogo pridonijele karakteriziranju bosansko-hercegovačke prozne usmene književnosti.

Predgovor zbirci donosi obilje podataka o skupljanju i objavljivanju bosansko-hercegovačkih usmenih umotvorina, ali na žalost bez ikakvih pa čak ni sumarnih obavijesti o izvorima donesenih podataka. Uvodi uz poglavlja o epskoj poeziji i o pripovijetkama bave se teoretskim pitanjima o podrijetlu, o podjeli na rodove i vrste i sl., što zbog vrlo ograničenog prostora djeluje simplificirano i uopćeno. Bolje bi bilo da je, umjesto toga, prostor upotrijebljen za prikaz i karakterizaciju bosansko-hercegovačkih pjesama i pripovijedaka.

Na kraju: urednici se u svojim izlaganjima služe terminom *usmena književnost* i napominju u jednoj bilješci da je taj termin adekvatniji od termina *narodna književnost*. Šteta je što on nije upotrijebljen i u naslovu knjige.

Poteškoće u određivanju kriterija za sastavljanje ovakve čitanke bez prethodnih uzoraka bile su objektivno znatne i treba ih imati na umu pri ocjenjivanju knjige, ali bi se brižljivijim pristupom poteškoće mogle ipak bar djelomice nadići.

Maja Bošković-Stulli

HANNJOST LIXFELD, GOTT UND TEUFEL ALS WELTSCHÖPFER, *Eine Untersuchung über die dualistische Tiererschaffung in der europäischen und aussereuropäischen Volksüberlieferung*. Motive, Freiburger folkloristische Forschungen, Band 2, Wilhelm Fink Verlag, München 1971, 219. str.

Ova pametna knjiga jednoga mladog istraživača — potekla iz kruga učenika Lutza Röhricha, koji su napisali već nekoliko monografija o pojedinim tematskim skupinama narodnih predaja — sadržajem je bogatija od onoga što njezin naslov pa i prvi dio istraživanja u prvi mah obećavaju.

Riječ je o dualističkim pričama o postanku životinjskih vrsta, tako da bog i vrag stvaraju svaki svoju životinju, ili sudjeluju obojica u stvaranju iste životinje.

U prvom se dijelu knjige donosi pregled opsežne građe, raspoređene prema dva osnovna kriterija podjele, koji uključuju i djelomično presijecanje primjera razvrstanih po tim mjerilima :a) *grupe priča* (prema djelatnosti stvaralaca), b) *redakcije* (prema stvorenim životinjama).

Možda bi se mogao naći suvremeniji oblik raspoređivanja tekstova, koji bi jasnije očitovao njihove strukture i odnose tih struktura; no težište je